

Akateemikko, professori Päiviö Tommila (1931–2022)

Juhani Päiviö Tommila syntyi Eero ja Salli Tommilan esikoisena 4.8.1931. Hänen isänsä työskenteli lehtorina Jyväskylän seminaarissa, äitinsä matematiikan ja fysiikan opettajana tyttökoulussa. Eero Tommila valittiin Helsingin yliopiston ensimmäiseksi fysikaalisen kemian professoriksi vuonna 1944, jolloin nelihenkiseksi kasvanut perhe muutti pääkaupunkiin. Päiviö Tommila kävi koulunsa ensin Jyväskylän lyseossa, mistä hän siirtyi Helsingin reaaliylyseoon. Kotoa hänelle periytyi *Suomen kansan aikakirjoista* tuttu isänmaallinen eetos, numero- ja tilastokiinnostus sekä valokuvaus- ja postimerkkiharrastus. Erityisen innostunut nuori Päiviö oli Aarno Karimon sarjasta *Kumpujen yöstä*. Historiaorientaatiota vahvisti vanhemmilta ylioppilaslahjaksi 1950 saatu Jalmari Jaakkolan keskiajan historian teossarja. Varusmiespalveluksensa Tommila suoritti Niinisalossa Kankaanpäässä. Sen jälkeen hän aloitti Suomen ja yleisen historian opinnot Helsingin yliopistossa ja opiskelijajärjestötoiminnan Kronoksessa ja Historiallisessa Yhdistyksessä. Tuohon aikaan erillisiä pääsykokeita yliopistoon ei ollut. Sivuaineita hänellä oli monien muiden historianopiskelijoiden tapaan suomalais-ugrilainen kansatiede ja valtioppi.

Tommila eteni perinteisen urapolun mukaisesti tilaushistorian tekijästä akateemisiin virkoihin: Hän toimi aluksi Nurmijärven pitäjän historian kirjoittajana, sitten Helsingin yliopiston Suomen ja Skandinavian historian assistenttina kuusi vuotta (1959–1965). Assistenttiaikanaan Tommila väitteli filosofian tohtoriksi 1962 väitöskirjallaan *La Finlande dans la politique européenne en 1809–1815*. Vastaväittäjänä toimi professori Jaakko Suolahti ja kustoksena professori Eino Jutikkala. Vielä tuohon aikaan saman laitoksen professorit toimivat usein vastaväittäjinä. Tommila sai väitösvuonnaan dosentuurin Suomen ja Skandinavian oppituolissa. Akateemisista opettajistaan Tommila on muistellut erityisesti professori Arvi Korhosta. Tommila on kertonut allekirjoitaneelle antaneensa toiselle pojalleen nimen Arvi opettajansa mukaan. Turun yliopiston Suomen historian

professorina Tommila viihtyi yksitoista vuotta (1965–1976) ja Helsingin yliopistossa seuraavat 18 vuotta (1976–1994).

Päiviö Tommilasta kasvoi 1990-luvulle tultaessa vaikutusvaltainen Suomen historian professori, mitä ilmentää muun muassa hänelle vuonna 2004 myönnetty akateemikon arvo. Millä ansioilla nousu tapahtui? Hänen tutkimuksellinen uskottavuutensa rakentui kolmelle pilarille: perusteellisille lehdistötutkimuksille ja paikallishistorioille sekä historiankirjoituksen historian esityksille. Hänen ensimmäinen lehdistötutkimuksensa on vuodelta 1963 *Suomen lehdistön levikki ennen vuotta 1860*. Sitä ennen häneltä julkaistiin paikallishistoriasta *Nurmijärven pitäjän historia* (1958–1959) sekä sittemmin *Jyväskylän kaupungin historia* (1970–1972) ja tutkimushankkeen tuloksena kokoelma *Muuttuva kylä* (1980). Töillään Tommila modernisoi 1930-luvun paikallishistoriallista tutkimusperinnettä. Kolmannen pylvään Tommilan julkaisutoiminnassa muodostaa kiinnostus tieteen historiaan, josta mainittakoon oppikirjana levinnyt teos *Suomen historiankirjoitus* (1989).

Näistä intressialueistaan Tommilan johtama ryhmä julkaisi suurteosprojektinsa tulokset vuosina 1979–2002: *Suomen kaupunkilaitoksen historia 1–3*, *Suomen kulttuurihistoria 1–3*, *Suomen lehdistön historia 1–10* ja *Suomen tieteen historia 1–4*. Näitä akateemiseen tutkimukseen perustuvia käsikirjoja ovat hyödyntäneet lukuisat opiskelija- ja tutkijapolvet aina näihin päiviin.

Tieteellisen työn ja projektitoiminnan lisäksi professori Tommilan uraa siivitti laaja hallinnollinen työkokemus Turun ja Helsingin yliopistoissa vuosina 1967–1992. Sen kruunasi toimiminen Helsingin yliopiston rehtorina 1988–1992. Hänen tiheä verkostoitumisensa tiedejärjestöissä vahvisti hänen asemaansa akateemisessa yhteisössä. Hän oli näkyvästi esillä muun muassa Historian Ystäväin Liitossa, Suomalaisessa Tiedeakatemiassa, Suomen Tiedeseurassa, Professoriliitossa, Suomen Kulttuurirahastossa, Viro-instituutissa ja Tieteellisten Seurain Valtuuskunnassa.

Professori Tommilan tutkimuksissa näkyvä vahva pyrkimys siirtää historian tutkimuksen perinnettä tuleville sukupolville. Se ilmenee erityisen selvästi hänen paikallishistorian sekä autonomian ajan ja historiankirjoituksen historian esityksissään. Toisaalta häntä näyttää viehättäneen Arvi Korhosen toiseen maailmansotaan liittyvät tulkinnat. Elämänsä loppuun saakka Tommila oli maanpuolustushenkilön toimija. Kaiken kaikkiaan Tommilaa voidaan nimittää siirtymäkauden tutkijaksi: 1910–1920-lukujen merkittävät paradigman murtajat, kuten Gunnar Suolahti ja Väinö Voionmaa uusine talous- ja sosiaalishistorian painotuksineen olivat murtaneet näkemyksiä siitä, ketkä kelpaavat historiaan. Toisaalta Eino Jutikkala ja Pentti Renvall sodanjälkeisinä vaikutusvaltaisina professoreina jättivät jälkensä myös Tommilaan. Tieteen demokratisoituminen näkyi etenkin 1960–1970-luvuilla muun muassa Jaakko Paavolaisen, Hannu Soikkasen, Osmo Jussilan ja Heikki Ylikankaan tutkimuksissa. Tässä seurassa Tommila profiloitui tutkimuksillaan vähemmän aikaisempia tulkintoja haastavammaksi kuin professoriaikalaisensa. Kaikki mainitut, Tommila mukaan lukien, olivat julkaisu-profiileiltaan huomattavan kansallisia nykypäivän mittapuulla arvioituna, vaikka olivatkin kielitaitoisia ja tunsivat hyvin kansainvälistä tutkimusta.

Aktiivisena yhteiskunnallisten liikkeiden havainnoijana Tommila kirjoitti tutkimustensa lisäksi noin 400 artikkelia muun muassa *Kotiseutu*-lehteen, *Suomalaiseen Suomeen*, *Valvojaan*, *Uuteen Suomeen* ja *Kanavaan*. Tommilan viimeisin teos (2011) käsittelee hänen isänsä sukualetta satakuntalaista Merikarviaa. Satakuntalaiset juuret olivat Tommilalle tärkeitä siinä missä kesäpaikka Kustavissakin. Tommila oli Helsingin yliopiston Satakuntalaisen osakunnan kunniajäsen. Hän oli aviossa matematiikan opettaja Seija Kilven (1931–2017) kanssa ja perheeseen syntyi viisi lasta. Viimeisenä elinvuotenaan hoitokodissa asuva, mutta hyväkuntoinen Tommila sai nauttia 15 lapsenlapsen ja 10 lapsenlapsen seurasta.

Allekirjoittanut muistaa professori Päiviö Tommilan hyväntuulisena opettajana ja esimiehenä. Hän oli vaativa opettaja, joka kuitenkin antoi nuorelle tutkijapolvelle tilaa toteuttaa omia tutkimuksellisia intuitioitaan. Ehkä opiskelijoiden omat, professorille vieraatkin ideat, perimiltään miellyttivät häntä; olihan hän itsekin ollut nuorena kiinnostunut laaja-alaisesti historian eri alueista antiikista uusimpiin poliittisiin ilmiöihin. Tommilan opetusta ja ohjausta saaneiden historianopiskelijasukupolvien joukko on laaja. Kiitollisena muistamme hänen historian tutkimukselle ja Suomen tietelle tekemiään palveluksia.

Maria Lähtenmäki

Historian professori, Itä-Suomen yliopisto
Professori Tommilan assistentti 1990-luvun alussa